

Miten uutisoida henkirikoksista hyvää journalistista tapaa noudattaen?

Henkirikokset kaikissa olosuhteissa loukkaavat syvästi ihmisarvoa ja ihmisen oikeustajua sekä yhteisön että yhteiskunnan arvoja *turvata jäsentensä turvallisuus*. Kyseessä on yhteiskuntaetiikan perustasta!

Perinteinen virallinen tiedotus on nykyaikana kriisitilanteissa liian hidas. Eri kanavat ovat oppimassa nopeampaa viestintää, jossa kansalaisten aktiivisuus ja valppaus ovat osa toimivaa tiedotusjärjestelmää. Nopea viestiminen, vinkkaaminen, kuvaaminen ja raportointi Internetissä ehtivät usein edelle, että faktatiedot selviävät viranomaisille ja tavoittavat heidän kauttaan läheiset, joita tapahtuma koskee. Hektisyys ei tuota analyyttistä ja hyvälaatuista journalismia.(3)

Kuka tahansa meistä voisi olla henkirikosuhrin läheinen

Se, että joutuu läheisenä osalliseksi ja uhriksi henkirikoksessa on aina yllättävä, käsittämätön ja traumatisoiva. Jos talosi poltetaan tai autosi ryöstetään – olet rikoksen uhri. Miten moninkertaisena rikos tuntuu, kun joku lähipiirissäsi on surmattu. Yhtäkkiä maailmasi turvalliset perustat horjuvat ja luottamus, turvallisuudentunne, ennakoitavuus ja hallinnantunne katoavat. Ihminen on erittäin haavoittuvassa tilassa ja kaikki uutisointi sattuu, koska menetys on niin haavoittava. Ääretön inhimillinen menetys. Hätä. Suru.

Usein tiedotusvälineet ovat tapahtumapaikalla samaan aikaan ensimmäisten ammatti-ihmisten kanssa, poliisin, pelastushenkilöstön ja ensihoidon kanssa. Tavallisella kansalaisella tai tavallisella uutistoimittajalla ei kuitenkaan ole samanlaisia valmiuksia tunnistaa vaativien tilanteiden mukanaan tuomia psykologisia seurauksia, ei samaa ammattiyhteisön kriisiverkostoa itseään varten – eikä ammatillista suojaa oman sisäisen identiteettinsä varjelemiseksi kuin kouliintuneilla pelastus- ja kriisityöntekijöillä. Mutta tiedotuksen ammattilaisella on suurempi vastuu kuin satunnaisella ohikulkijalla!

Ensivaiheen eettiseksi ohjeeksi sopii hyvin klassinen ohje: Tee toiselle niin kuin toivot itsellesi tehtävän. Kohtaa toinen niin kuin toivot itseäsi kohdattava vastaavassa tilanteessa. Kunnioita toisen rajoja ja ole osa auttamisjärjestelmää, älä haaskalintu!

Henkilön kokeman traumaattisen kriisin oireet ovat ensimmäisten päivien osalta arvaamattomia: Useat läheisistä kokevat traumaattisia stressioireita, mutta suhde todellisuuteen voi vaihdella ääripäiden välillä: joku menettää kokonaan tunteiden hallinnan, toinen kadottaa yhteyden tunteisiinsa – *jäätyy sisältä* – ja joku voi toiminnalla, *”ylikierroksilla”* – vaikka antamalla haastatteluja – yrittää ratkaista sisäistä kaaosta. Lukemattomissa kertomuksissa ihmiset katuvat antamiaan lausuntoja ja perheen saamaa julkisuutta jo muutamien päivien kuluttua. Arviointikyky heti trauman tapahduttua ei ole mahdollista ja tarvitaan ulkopuolisten tarjoamaa turvallisuutta ja suojaa.

”Traumaattinen tapahtuma, kuoleman ja vammautumisen pelko sekä läheltä piti - tilanteesta selviytyminen voivat vaikuttaa voimakkaasti ihmisen havainto- ja arvostelukykyyneen – oli kyseessä sitten onnettomuuden uhri tai siitä pelastunut, silminnäkijä tai journalisti”

Medialla on velvollisuus kertoa asioista hyvin, antaa asiallista tietoa ja raportoida tosiasioista

Kriisiuutisointi on merkittävää. Yhteisölle on tärkeää, että henkirikokseen suhtaudutaan täydellä vakavuudella ja että tapahtumasta pitää ja saa puhua avoimesti.

Kun raportoit äärimmäisestä inhimillisestä hädästä, mikään ei anna oikeutta epäkunnioittavalle tai ajattelemattomalle journalismille. Tunnista median valta: tiedotusvälineet tuovat julki, välittävät ja lievittävät – tai lisäävät – onnettomuuksien ja kuoleman ihmisille aiheuttamaa surua ja tuskaa. Erityisesti henkirikosuutisoinnissa tosi-asiolla ja tarkkuudella on merkitystä. Jopa pienetkin virheet jutussa voivat masentaa. Siksi on tärkeää, että toimittajana

tarkistat nimet, faktat, ajat ja paikkojen nimet moneen kertaan. Vaikka tutkimuksella ei ole vahvistettu että huono kriisiuutisointi traumatisoi uudelleen kriisin kokeneita ihmisiä, monia läheisiä ahdistaa se tapa, millä heistä ja tapahtumista on kirjoitettu.

Inhimillinen myötätunto, harkinta ja tahdikkaus ovat paikallaan

- Onko yleensä on syytä lähestyä omaisia tai lähipiirissä olevia ihmisiä?
- Onko virallinen tiedotus suru-uutisesta jo tavoittanut ne joita asia syvimmin koskee?

Toimittajan ei pidä koskaan aiheuttomasti hankaloittaa traumatisoituneen tai haastateltavien elämää. Ei ole tarpeen raastaa henkilön tunteita, saada haastateltavaa liikkutumaan tai puhumaan asioita, jotka ovat vain reaktiota sokkiin. Jos yleensä lähestyt tapahtuman kohdanneita, vältä tilanteista, jossa olet suruviestin viejänä. Se tehtävä kuuluu toisaalle.

Oikean ja arvostavasti välitetyn tiedon merkitys kuolemantapauksissa on läheiselle suuri!

Jos haastattelet ihmisiä traumaattisissa tilanteissa, muista ystävällisyys, kunnioita toisen rajaa vastata tai olla vastaamatta ja kunnioita haastateltavan omaa kertomisen tahtia. Muista aina kertoa kuka olet ja missä roolissa olet sekä se, miten aiot käyttää saamaasi tietoja/kuvia. Anna tarkastusmahdollisuus (esim. muistiinpanojesi, kuvien tai kirjoituksen tarkistaminen) Alkuvaiheessa yhteisöä uhkaava tapahtuma herättää pelkoa, huhuja ja spekulatioita. Muista lähdekriittisyys ja vältä uhrien käyttämistä välineenä omien ambitioittesi toteuttamiseen.

Uutisoinnin nopeus asettaa aikapaineita ja stressiä toimittajille. Tosiasioiden selviäminen, tahdikas tiedotus ja oman käsityksen ja tiedon prosessointi uutiseksi tarvitsee kuitenkin aikaa. Uutisarvoa tapahtumilla on pian henkirikoksen tapahduttua. Joskus ajankohtainen tiedotus myös suojaa yhteisöä lisävahingoilta. Suurelle yleisölle uutisarvo kuitenkin pian laimenee. Henkirikoksessa uutisarvo säilyy omaisten kannalta liian pitkään, koska tutkinta ja oikeusprosessit ottavat oman aikansa.

Netissä tapahtuvaa kansalais kommentointia haavoittavampana koetaan lööpit, virheelliset tiedot ja tunteettomat otsikot

Luota hyvään, sujuvaan ja tosiasioihin perustuvaan journalismiin.

Jos haluat kertoa ihmisille tämän päivän todellisuudesta, huomaa, että henkirikoksen jälkeen identiteetin ja oman maailman uudelleenrakentaminen ja tapahtuman hyväksyminen tosiasiksi kestää vuosien ajan – jos se ikinä on mahdollista. Myös selviämisestä ja tapahtumien jälkivaikutuksista pitäisi kertoa kokonaiskuvan saamiseksi. Älä lioittele tai kaunistele asioita, älä vääristele totuutta tai syyllistä uhria. Tiedota tavalla, jossa on mukana ripaus myötätuntoa. Haavoittava ja *ei-arvostava kohtelu* sekä omaisia että henkirikosuhria kohtaan jättää vuosien arvet.

Perehdy traumatisoitumiseen inhimillisenä prosessina ja trauma-auttamisen periaatteisiin

On asiallista tuntea trauman merkitykset, vaikutukset ja hyvät toimintatavat sekä yksilön että yhteisön kannalta, niin kuin kaikessa journalismissa on asiallista tuntea kohdemaastonsa ja kohteensa. On myös hyvä huomata, ettei tapahtuman raportointi ole suojassa tapahtuman traumatisoivilta vaikutuksilta. Pidä siis huolta myös itsestäsi ja tiimistäsi sekä tapahtuman yhteydessä että sen jälkivaikutusten osalta.

Lähteitä: / Internet:

1. Brayne Mark: (suom. Marja Hakala) *Dart Centre Europe's trauma and journalism handbook* (Internet 4.6.2011 <http://darkcenter.org>)

2. *Journalismikritiikin vuosikirja 2008*

3. Nieminen Arto *HS* 30.12.2006

4. Poijula Soili 2010: Henkirikosuhrien perheenjäsenten selviytyminen, mielenterveys ja kokemukset tuesta ja palveluista (STM julkaisu /myös PDF nettisivuilta)

5. Huoma ry:n jäseniltä kuultuja kokemuksia v. 2011

Huoma ry

www.huoma.fi

Taina Turunen